

**SOUTH EAST
EUROPE**
Transnational Cooperation Programme

DATOURWAY

Strategija održivog razvoja u regiji Dunava, sa fokusom na turizam

Abstrakt

ISTRAŽIVANJE TURIZMA Srbija

Februar 2010, Novi Sad

Uvod

Turizam u Podunavlju postaje sve popularniji u svim zemljama na obalama Dunava. Jedan od činioca, koji doprinosi takvom porastu važnosti turizma u Podunavlju jeste opšta raznolikosti raznovrsnost turističke ponude koja uključuje rečna krstarenja kao izuzetno važan tip turističke aktivnosti za ovu regiju.

Još jedan, možda i važniji element jeste liberalizacija viznog režima, popuštanje graničnih formalnosti i veći stepen sigurnosti na ovom području. To je posledica pridruživanja Rumunije i Bugarske Evropskoj uniji u 2007, ali i liberalizacija graničnog režima između Srbije i Europske unije, odnosno nedavno ukidanje viza za građane Srbije koji ulaze u Europsku uniju.

Takav razvoj znatno podržava sve vrste turizma i sve zemlje, jer omogućava bitno proširenje turističkih aktivnosti za turiste koji dolaze iz bilo koje od navedenih zemalja, kao i lakšu navigaciju na krstarenjima kroz različite zemlje. Podignuta svest o značaju razvoja turizma na Dunavu u Srbiji i osnaživanje podunavskog regiona u turističke svrhe, posledica je upravo gore navedenih procesa te se očekuje da će otvoriti vrlo dobre prilike za budućnost. Veliki potencijal koji Srbija i srpsko Podunavlje imaju za razvoj turizma, će doprineti otvaranju novih horizonta i doprineti opštem poboljšanju privrede i osnaživanju prekogranične saradnje zemalja koje leže na Dunavu.

1. Resursi za razvoj turizma

1.1. Prirodni resursi

Zaštićena područja

Nacionalni park "Fruška Gora" i "Đerdap", kao i specijalni rezervati prirode srpskog Podunavlja, važan su element prirodnog nasleđa su znajan turistički potencijal. Neki specijalni rezervati prirode, kao što su "Sari Begej -Carska bara" i "Obedska bara" su dobro poznate turističke destinacije stanovnicima okolnih gradova. Ostali su manje iliš ipoznat i kada se govori o turizmu. Svi oni zajedno se odlikuju mnogo većim mogućnostima za razvoj turizma. U tom smislu, razvoj turizma je ~~po~~ an iz višeazloga, naročito ako će se njegovim delovanje pospešiti očuvanje zaštićenih područja. Turizam pomaže da se kroz naplatu turističkih usluga kvalitetnije zaštite zaštićena prirodna dobra. Taj koncept finansiranja zaštite nije nov, čak naprotiv, ali kod nas kao da još uvek nije zaživeo.

Turizam u čuvanoj prirodi srpskog dela Dunava se „dešava“, ali i dalje nema karakteristike ekoturizma, odnosno rezervati prirode nemaju karakteristike eko destinacija. To znači da u njima nisu zastupljene pešačke staze, koje posetiocima omogućuju da stignu do najatraktivnijih delova ovih zaštićenih prirodnih dobara, sa putokazima i mnoštvom relevantnih podataka. Smeštajni kapaciteti nisu uređeni po ideji ekokonačista, koja su osnova smeštajne baze u ekoturizmu. Okolna sela, kao elemenat ponude ekoturizma, ne odaju utisak turističke uređenosti i pored toga što neka od njih imaju izvrsne potencijale. To znači da je, uprkos bogatim prirodnim resursima u srpskom delu Dunava, samo jedan deo njih je ~~potreban~~ i iskorišćen u turističke svrhe.

Celo područje srpskog Podunavlja se odlikuje velikom kompleksnošću, funkcija i aktivnosti, koje se sa svojim posebnim polimorfnim i polifunkcionalnim strukturama, ne mogu naći u drugim delovima Republike Srbije.

Područje koje pokriva srpski deo sliva Dunava, Prostorni plan Republike Srbije ~~definira~~ različite oblasti i turistička područja od nacionalnog značaja, pre svega centralne zone na turističkom području Đerdapa i Deliblatske peščare i severne zone turističkog područja Fruška gore, Gornjeg Podunavlja i Potiskog basena. Prostorni plan Republike Srbije ~~definira~~ određuje tranzitne turističke puteve međunarodnog i nacionalnog nivoa sa velikim brojem putnih pravaca, koji na ovom nivou seku ili dodiruju ove oblasti. U smislu plovnih puteva, pored Dunava koji je međunarodna reka, veliki uticaj na ovaj region imaju reke Tisa, Sava, Drina, Velika Morava i DTD hidro-sistem kanala.

Posebnu vrednost srpskog Podunavlja predstavlja prisustvo velikog broja zaštićenih prirodnih dobara i područja sa znajnom multifunkcionalnom strukturuom u pogledu turizma, kašto su Fruška gora, Sremski Karlovci, Novi Sad i metropola Beograd. ~~Definira~~ napomenuti da srpski deo Podunavlja poseduje veliki opseg aktivnosti iz oblasti industrije, poljoprivrede, energetike, kao i veliki broj naselja i infrastrukturnih koridora, ~~kao~~ u koliziji, ili direktnom sukobu sa turističkim potencijalima ove oblasti.

Na srpskom delu Podunavlja nalazi se 11 velikih (sa površinom iznad 1.000 ha) i 174 malih zaštićenih područja (površine ispod 1.000 ha). Velika zaštićena područja uključuju 2 nacionalna parka, 7 specijalnih rezervata prirode, 1 spomenik prirode, 1 predeo od izuzetnog značaja ukupne površine 196,331 ha. Ova područja prostiru se u 8 okruga (Grad Beograd, Zapadnobački, Juznobački, Srednjobanatski, Južnobanatski, Sremski, Braničevski i Borski okrug).

Sva velika zaštićena područja u srpskom delu Podunavlja su okviru I kategorije zaštite, izuzevći su specijalni rezervat prirode Kardjordjevo, koji je u okviru II kategorije i predeo od izuzetnog značaja Kosmaj u okviru III kategorije.

Najveći broj zaštićenih područja malih razmera (pošte ispod 1.000 ha) se mogu naći u Južnobačkom okrugu i prikazani su samo za teritoriju AP Vojvodine (Izvor: Regionalni prostorni plan Vojvodine, ITPV, 2010). Za okruge u Srbiji, izvor podataka je Zavod za zaštitu prirode Srbije.

Tabela 1: Pregled velikih zaštićenih područja u srpskom Podunavlju

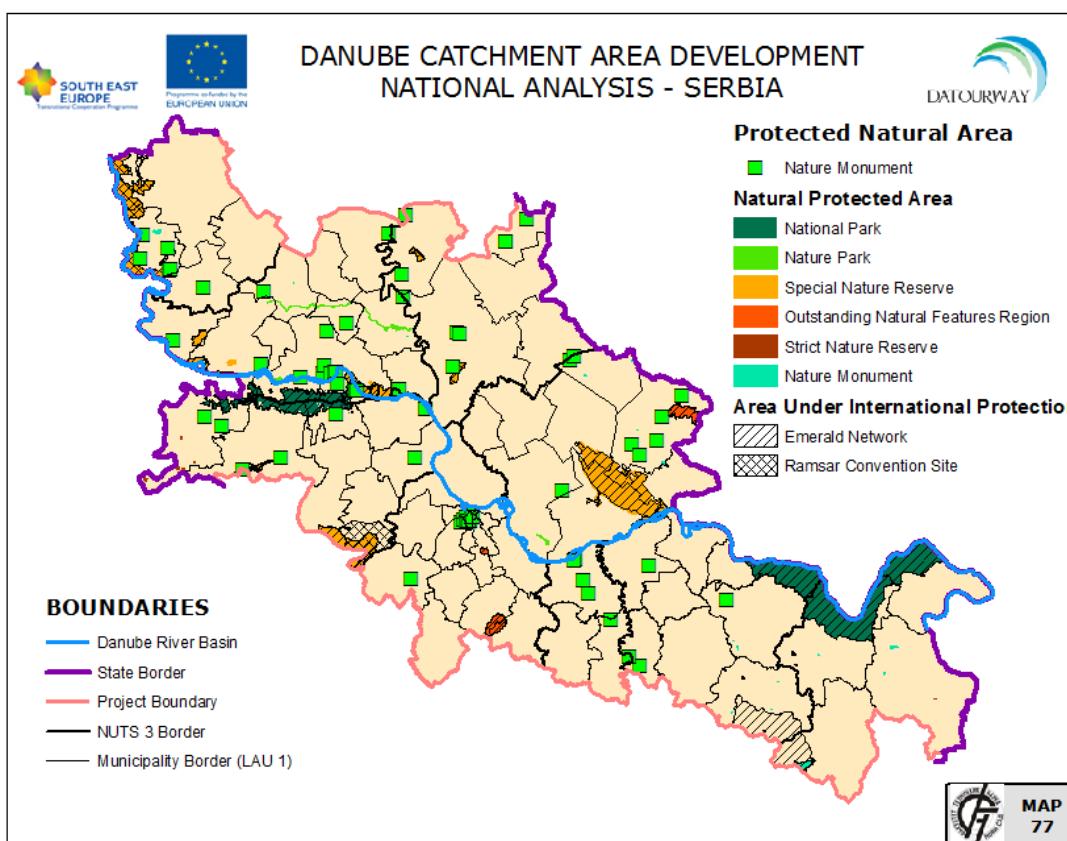
Naziv velikog zaštićenog područja	Površina (ha)	Godina proglašenja	NUTS 3						
			Zapadnobačka oblast	Južnobačka oblast	Srednjebanatska oblast	Južnobanatska oblast	Sremska oblast	Grad Beograd	Podunavska oblast
Nacionalni park Fruška Gora**	25,393	1960		x			x		
Nacionalni park Đerdap*	63,608	1974							x x
Natural Monument Lazarev kanjon*	1,755	2000							x
Specijalni rezervat prirode Delibatska peščara**	34,829	1965				x			
Specijalni rezervat prirode Gornje Podunavlje **	19,648	1982	x						
Specijalni rezervat prirode Karadorđevo**	2,955	1997		x					
Specijalni rezervat prirode Koviljsko-Petrovaradinski rit **	4,840	1998		x			x		
Specijalni rezervat prirode Obedska Bara **	9,820 (19,611 buffer zone)	1968					x		
Specijalni rezervat prirode Zasavica**	1,150	1997					x		
Specijalni rezervat prirode Stari Begej-Carska Bara **	1,676 (7,532 buffer zone)	1986			x				
Predeo od izuzetnog značaja Kosmaj*	3,514	2005						x	

Tabela 2: Pregled zaštićenih područja malih razmara u srpskom Podunavlju

NUTS 3/broj područja	Kategorija zaštićenog područja				
	Park prirode	Predeo od izuzetnog značaja	Rezervat prirode	Spomenik prirode	Ostalo
Zapadnobački (8)				8	
Južnobački (33)	4		3	25	1
Srednjebanatski (12)	1		2	9	
Južnobanatski (17)	1	1	2	13	
Sremski (16)			9	7	
City of Belgrade (37)		3		24	
Podunavski (12)				7	2
Braničevski (14)			2	11	
Borski (10)			3	4	
Total area (174)	6	4	21	108	3

Napomena: Prirodni park: parkovi prirode i regionalni parkovi prirode, pejzaž od izuzetnog značaja: pejzaž od izuzetnog značaja i predeo posebnih prirodnih lepota, prirodni rezervat: rigorozni, posebno štup mučno -istraživačke prirodne rezerve i rezerve z održavanje genetskog fonda; Prirodni spomenik: Prirodni spomenici, Spomenik prirode, spomenik arhitekture baste i šumski parkovi, Ostalo: prirodni spomenici i prirodna područja oko kulturnog nasledja

Slika 1. Zaštićena prirodna dobra na području srpskog Podunavlja

Izvori

Srpsko Podunavlje ima i druge prirodne resurse sa potencijalom za razvoj banjskog i velnes turizma. Ovo područje bi moglo da se odlikuje razvijenim banjskim turizmom. Kad da se analizira tržište, može se zaključiti da ovo područje, takođe može odgovoriti trenutno aktuelnim zahtevima tržišta sa svojom ponudom velnes turizma, jer ovde postojaju bilo Ovoće biti naročito važno kada se ponude izdi ferencirani i fizički odvojeni i objekti za pacijente u lečenju i posebno za turiste. U priobalnom području Dunava, na nekoliko mesta, postoje izvori mineralnih voda, što bi moglo da se koristi za lečenje u banjama, a koji su trenutno samo neiskorišćeni potencijal. Postoji više izvora mineralne vode koji još nisu iskorišćeni i njihova eksploracija je u najavi. Spa i velnes turizam je proizvod sa ogromnim razvojnim potencijalom, koji može da zadovolji rastuće potrebe az specijalizovanim medičinskim tretmanima. Samo u Gradu Beogradu, ima 16 spa i velnes centara.

Tabela 3. Termalni izvori i banje u srpskom Podunavlju

NUTS 3 Okrug	Banja	Opis
Brad Beograd	Selters	Hiper-termalna- alkalno murijatična voda banje "Selters", temperature 50°C
Zapadnobacki	Junaković	Banja ima termo- mineralne izvore sa temperaturom do 60°C. Voda sadrži natrijum, litijum, kalcijum i magnezijum.
Zapadnobacki	Bezdan	Sa svojom mineralnom vodom pripada kategoriji alkalnih voda, bogatih natrijum hidro karbonatom i jodom, sa temperaturom od 26 do 37°C. Pogodna je za lečenje raznih reumatskih i ortopedskih bolesti. Ima 2 zatvorena bazena, tri kineska teatra, odeljenje za elektrolizu, parafin, podvodnu, lasersku terapiju i masažu.
Sremski	Vrdnička	Termalna voda sa konstantnom temperaturom od 32,5°C, koja se svrstava u hipotermalne vode, sa širokim spektrom delovanja na ljudski organizam.
Sremki	Slankamen	Banja ima mineralnu vodu temperature 18,4°C. Spada u grupu slanih voda. Voda sadrži natrijum-hlorid, jod, magnezijum, kalcijum, stroncijum i barijum
Srednje banatska	Rusanda	U Melencima postoji jezero Rusanda. Koje je poznato po lekovitom dejstvu mineralnih peloida (blata). Termalna voda iz bunara, sa temperaturom od 32 °C pripada kategoriji natrijum hidro-karbonata sumpor.
Podunavski	Palanački Kiseljak	Četiri izvora mineralne vode sa temperaturom 56 ° C. Voda pripada kategoriji natrijum hidro-karbonat, ugljenično-kiselih

Izvor: Udruženje banja Srbije

1.2. Kulturno nasleđe kao turistički resurs

1.2.1. Kultura i kulturna infrastruktura

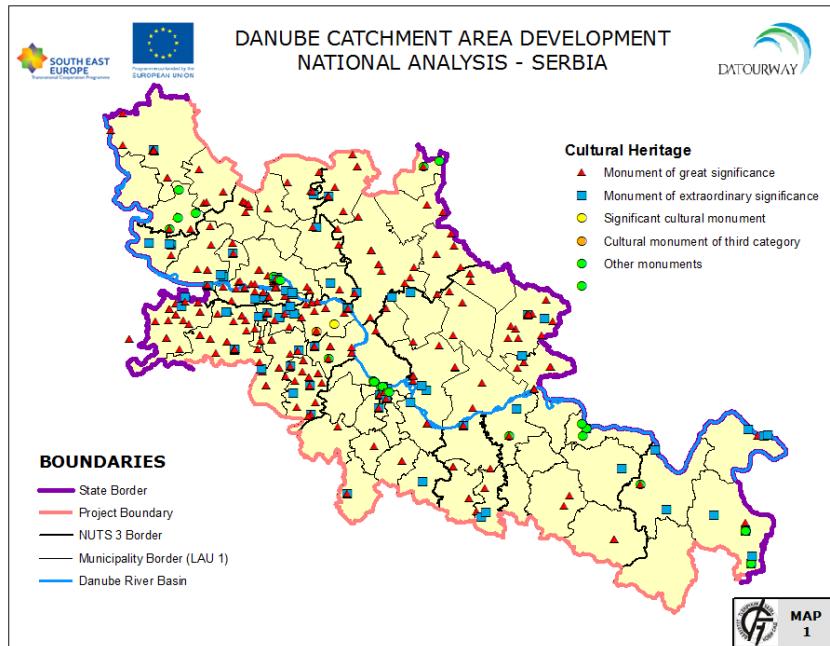
Poseban deo kulturne infrastrukture je onaj deo koji predstavlja antropogene turističke resurse , kao što su muzeji, pozorišta, kulturni centri, galerije, spomenici monumentalne umetnosti, kulturni i istorijski spomenici, itd. Neke od komponenti (lokaliteti) kulturne infrastrukture, kao što su kulturno- istorijski spomenici, muzeji i galerije su turistički resursi za razvoj kulturnog turizma, a druge (manifestacije, dvorci, ambijentalne celine i autentične kuće) su pomoćni resursi. Kulturne ustanove- muzeji, galerije i pozorišta su tipični za veće gradove (većina njih su se nalazi u Beogradu, Novom Sadu, Somboru, Zrenjaninu, Smederevu, Ђајевцу), dok je u manjim mestima organizovanje kulturnih aktivnosti povereno kulturnim centrima. U 2008 godini, u srpskom Podunavlju bilo je registrovano 38 pozorišta, 57 muzeja, 224 galerije i 30 bioskopa, od kojih je najveći broj bio u Beogradu, prestonici.

Tabela 4. Kulturna infrastruktura u srpskom Podunavlju, 2008

NUTS 2 Regioni NUTS 3 Okruzi	Pozorišta	Muzeji	Galerije	Bioskopi
Vojvodina	12	10	34	6
Zapadnobački	1	1	3	0
Juznobački	11	6	20	5
Srednjebanatski	1	1	2	1
Sremski	0	0	1	0
Juznobaranatski	0	2	8	0
Centralna Srbija	26	47	190	24
Grad Beograd	24	42	182	24
Bor		2	1	0
Podunavski	2	2	6	0
Braničevski		1	1	0
ukupno:	38	57	224	30

Izvor: Ministarstvo kulture Republike Srbije

Slika 2. Kulturno nasleđe u srpskom Podunavlju

1.2.2. Antropogeni turistički resursi

U Području srpskog Podunavlja nalaze se neka od najznačajnijih arheoloških nalazišta ovog dela Balkana. Važnost Dunava kao komunikacionog ali i privrednog resursa smestila je tokom istorije u ovo područje brojna naselja, tvrdjave i naseobine.

Prvi arheološki nalazi datiraju još iz perioda **praistorije**. Reč je o **Lepenskom Viru** kod Majdanpeka i **Vinči** kod Grocke, i **Rudnoj Glavi** kod Majdanpeka koji se izdvajaju kao arheološka nalazišta od izuzetnog značaja. Kulture Lepenskog Vira i Vinče slove za značajne tačke u razvoju civilizacije i kulture praistorijskih ljudi, dok je Rudna Glava praistorijski rudnik, lokalitet jedinstven u svetu.

Posebno bogatstvo ovog dela Podunavlja predstavljaju brojni ostaci rimskih utvrđenja i gradova. Dunav je tokom vekova predstavljao prirodnu granicu Rimskog carstva, te se kao nasleđe ovih davnih vremena, duž njega nalaze dobro očuvani ostaci antičkih gradova **Sirmiuma** (kod Sremske mitrovice) i **Viminaciuma** (kod Požarevca). Duž Dunava se nalaze i **Pontes** (kod Kladova) - ostaci Trajanovog mosta, kao i **Rimsko utvrđenje Lederata**, kod Velikog Gradišta.

U urbanim sredinama kakve su Beograd i Zemun nalaze se **Kalemegdanska tvrđava** – **Antički Singidunum**, i **Gardoški breg – Taurunum**. Oba lokaliteta su izuzetno atraktivne i turistima zanimljive destinacije koje pored arhitektonske i kulturološke vrednosti sadrže i gastronomске i kulturne sadržaje.

Tabela 5: Lokacije arheoloških nalazišta na teritoriji Podunavlja, sa statusom spomenika kulture od velikog i izuzetnog značaja

Okrug	Opština	Lokalitet
Južnobački	Beočin	Gradina , Spomenik kulture od velikog značaja
Južnobački	Titel	Kalvarija - Titelsko plato , Spomenik kulture od izuzetnog značaja
Južnobački	Bačka Palanka	Turski šanac , Spomenik kulture od velikog značaja
Južnobački	Bačka Palanka	Čelarevo , Spomenik kulture od izuzetnog značaja
Južnobački	Vrbas	Čarnok , Spomenik kulture od velikog značaja
Južnobački	Novi Sad	Kuva - Kastelum Onagrinum , Spomenik kulture od velikog značaja
Srednjebanatski	Novi Bečeј	Matejski brod , Spomenik kulture od velikog značaja
Sremski	Indija	Akuminkum , Spomenik kulture od velikog značaja

Sremski	Indija	Mihaljevačka šuma , Spomenik kulture od velikog značaja
Sremski	Indija	Kalakača , Spomenik kulture od velikog značaja
Sremski	Šid	Gradina na Bosutu , Spomenik kulture od velikog značaja
Sremski	Sremska Mitrovica	Lokalitet u Grgurevcima , Spomenik kulture od velikog značaja
Sremski	Sremska Mitrovica	Sirmium , Spomenik kulture od izuzetnog značaja
Sremski	Ruma	Basijana , Spomenik kulture od izuzetnog značaja
Sremski	Ruma	Humka kod Varcalove vodenice , Spomenik kulture od velikog značaja
Sremski	Ruma	Gomolava , Spomenik kulture od izuzetnog značaja
Južnobanatski	Vršac	Židovar , Spomenik kulture od izuzetnog značaja
Južnobanatski	Vršac	Dupljaja , Spomenik kulture od velikog značaja
Južnobanatski	Pančevo	Grad – Starčevo , Spomenik kulture od izuzetnog značaja
Grad Beograd	Beograd - Zemun	Gardoški breg - Taurunum , Ostali spomenici
Grad Beograd	Beograd, Stari Grad	Kalemegdanska tvrđava - Antički Singidunum , Ostali spomenici
Grad Beograd	Beograd, Grocka	Vinča-lokalitet Beli breg , Spomenik kulture od izuzetnog značaja
Borski	Kladovo	Pontes , Spomenik kulture od izuzetnog značaja
Borski	Kladovo	Karataš - Tvrđava Diana , Spomenik kulture od izuzetnog značaja
Borski	Majdanpek	Rudna Glava , Spomenik kulture od izuzetnog značaja
Borski	Majdanpek	Lepenski Vir , Spomenik kulture od izuzetnog značaja
Braničevski	Požarevac	Viminacium , Spomenik kulture od izuzetnog značaja
Braničevski	Kučevo	Kraku Lu Jordan , Spomenik kulture od izuzetnog značaja
Braničevski	Veliko Gradište	Rimsko utvrđenje Lederata , Spomenik kulture od izuzetnog značaja

Izvor: Ministarstvo kulture Republike Srbije

Nasledje kulturne prošlosti predstavlja veliki turistički potencijal srpskog Podunavlja. Brojnost i značaj spomenika kulture na ovom prostoru rezultat je bogate i burne prošlosti ovog regiona, koji je tokom dugog niza vekova bio velika raskrsnica Balkana na kojoj su se susretale i mimoilazile civilizacije, kulture i narodi.

Tabela 6: Pregled kulturnih dobara od izuzetnog značaja

Okrug	Opština	Lokalitet
Južnobački	Bač	Franjevački samostan
Južnobački	Bač	Manastir Bodani
Južnobački	Bač	Tvrđava i pregrade
Južnobački	Bačka Palanka	Čelarevo, Dvorac Porodice Dunderski
Južnobački	Bačka Palanka	Kuća u Neštinu
Južnobački	Bački Petrovac	Kuća u Bačkom Petrovcu
Južnobački	Bečej	Prevodnica „Slajz“
Južnobački	Beočin	Manastir Beočin
Južnobački	Beočin	Manastir Rakovac
Južnobački	Novi Sad	Almaška crkva
Južnobački	Sremski Karlovci	Gradsko jezgro Sremskih Karlovaca
Južnobački	Sremski Karlovci	Mesto Karlovačkog mira 1699.
Južnobački	Sremski Karlovci	Patrijaršijski Dvor
Južnobački	Sremski Karlovci	Saborna crkva u Sremskim Karlovcima
Južnobački	Titel	Crkva velikomučenika Stefana Dečanskog u Vilovu
Južnobački	Žabalj	Srpska pravoslavna crkva u Čurugu
Južnobački	Pančevo	Crkva sv. Preobraženja
Južnobački	Pančevo	Manastir Vojlovica
Južnobački	Vršac	Manastir Mesić u Mesiću
Južnobački	Vršac	Vladičanski Dvor
Podunavski	Velika Plana	Radovanjski lug
Podunavski	Velika Plana	Manastir Pokajnica
Sremski	Indija	Crkva s. Nikole
Sremski	Indija	Mesto bitke kod Slankamena 1691. godine
Sremski	Irig	Manastir Grgeteg

Sremski	Irig	Manastir Novo Hopovo
Sremski	Irig	Manastir Staro Hopovo
Sremski	Irig	Manastir Jazak
Sremski	Irig	Manastir Krušedol
Sremski	Irig	Manastir Mala Remeta
Sremski	Irig	Manastir Velika Remeta
Sremski	Irig	Manastir Vrdnik - Ravanica
Sremski	Pećinci	Seoska kuća u Ogaru
Sremski	Sremska Mitrovica	Stara Srpska crkva Svetog Stefana
Sremski	Sremska Mitrovica	Manastir Divša u Šišatovcu
Sremski	Sremska Mitrovica	Manastir Kuveždin u Šišatovcu
Sremski	Sremska Mitrovica	Manastir Petkovica u Šišatovcu
Sremski	Sremska Mitrovica	Manastir Šišatovac
Sremski	Stara Pazova	Ambari i kotobanje u Golubincima
Sremski	Šid	Crkva Svetog Arhangela Gavrila

Izvor: Ministarstvo kulture Republike Srbije

Na teritoriji srpskog Podunavlja nalazi se 40 kulturnih dobara rangiranih kao dobra od izuzetne važnosti. Među njima se posebno ističe kompleks pravoslavnih manastira i hramova na Fruškoj Gori, poznatoj i kao srpska Sveta gora.

Osim sakralne arhitekture, na ovom području se nalaze i zakonom zaštićene autohtone kuće u Neštinu i Bačkom Petrovcu i Ogaru koje ilustruju stare načine gradnje kuća za stanovanje u Panoniji.

U prethodnoj tabeli je dat pregled samo kulturnih dobara od izuzetnog značaja, a njima treba pridodati i ostala kulturna dobra od velikog značaja kojih je 226, kao i preko 300 ostalih kulturnih dobara od manjeg značaja.

Reč je o lokalitetima najraznovrsnijeg porekla i namene: od tvrđava, utvrđenja, vojnih i civilnih građevina, crkava, manastira, preko ostalih privrednih gradjevina i značajnih ustanova, do zakonom zaštićenih ruralnih i urbanih celina koje oslikavaju arhitekturne i kulturne osobine podneblja u kojem su nastale.

Tabela 7: Broj manifestacija u srpskom Podunavlju

Okrug	Kulturna dešavanja	Sajmovi i izložbe	Verski praznici	Sportske manifestacije	Tradicionalne seoske svečanosti	Ostalo	Ukupno
Zapadnobački	37	5	3	8	2	27	82
Južnobački	134	23	10	35	11	65	278
Srednjebanatski	28	1	1	4	5	14	53
Sremski	64	11	5	13	13	24	130
Južnobanatski	58	8	9	21	8	53	157
Grad Beograd	11	29	1	2	0	9	52
Borski	16	4	0	5	4	6	35
Podunavski	16	3	3	1	1	17	41
Braničevski	12	4	4	5	4	15	44
UKUPNO	376	88	36	94	49	230	873

Izvor: www.vojvodinaonline.com, turističke organizacije opština u srpskom Podunavlju

Veoma važan segment turističke ponude srpskog Podunavlja su dogđaji, naročito u opštinama u Vojvodini, koja ima i jaku tradiciju i razvijene kanale snabdevanja i implementacije.

Prepostavka je da se u Vojvodini u toku jedne godine odži više od 600 različitih manifestacija, od kojih su najmanje 100 turističke, dok su druge festivali, parade, igre, sportske i rekreativne manifestacije, sastanci, sajmovi i izložbe, degustacije, kulturni događaji. Od tog broja oko 80 događaja mogu se nazvati mega, jer okupljaju više od 50.000 posetilaca. Najznačajnije su EXIT, Beogradski pivski festival, Dani piva u Zrenjaninu, BEMUS, NOMUS, itd.

2. Osnovna turistička infrastruktura

2.1. Smeštajni kapaciteti

Postojeća turistička infrastruktura u srpskom Podunavlju je skoncentrisana, uglavnom, u nekoliko oblasti sa važnim turističkim destinacijama. Glavni grad Beograd, koji najvećim delom privlači pažnju turista ima i najveću koncentraciju smeštajnih objekata, soba i ležaja. 53.47% ukupnog broja ležaja teritorije obuhvaćene projektom se nalazi u Gradu Beogradu. Ostale opštine i njihovi centri takođe privlače pažnju turista, kao što su Novi Sad, Zrenjanin, Vršac, Bela Crkva, Kladovo i drugi imaju dosta smeštajnih kapaciteta i veliki broj ležaja. 69.49% smeštajnih kapaciteta Južnobačkog okruga je skoncentrisano u Novom Sadu, što pokazuje da je Novi Sad važna turistička destinacija okruga i takođe vojvodanskog regiona.

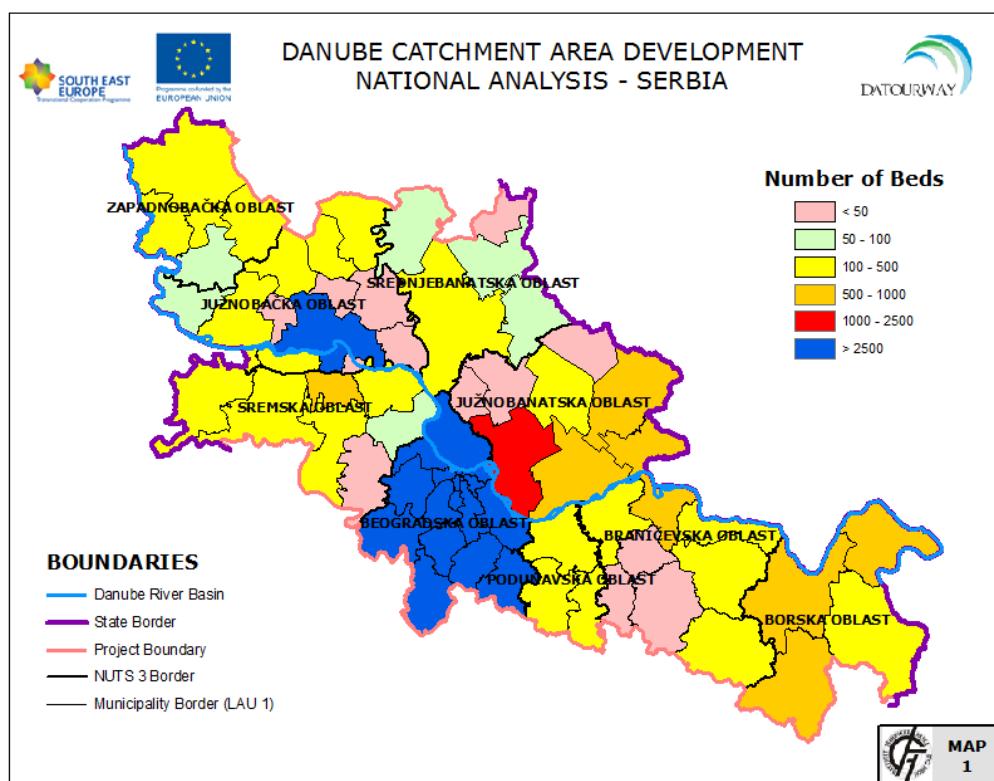
Tabela 8: Broj ležaja u kategorisanim smeštajnim kapacitetima u srpskom Podunavlju 2008. godine

NUTS 2 Regioni NUTS 3 Okruzi	Broj smeštajnih jedinica	Broj soba/ kampova	Broj ležaja
Vojvodina	156	5669	13433
Zapadnobacki	26	451	1031
Juznobacki	59	1670	3848
Srednjebanatski	13	290	685
Sremski	31	648	1506
Juznobanatski	23	1151	3169
Centralna Srbija	506	40680	102749

Grad Beograd	136	7643	17934
Borski	18	951	2507
Podunavski	13	517	1014
Braničevski	16	885	1847
Srpsko Podunavlje (DAT)	335	14206	33541
Ukupno Srbija	662	46349	116182
% DAT od Srbije	50,60%	30,65%	28,87%

Izvor: Republički zavod za statistiku

Slika 2. Broj ležaja u srpskom Podunavlju

Turistička infrastruktura u srpskom delu Podunavlja je, kao što se moglo videti, najviše razvijena u Beogradu, Novom Sadu i okolini, kao i u banjama, klimatskim čilištima i jezerima. Treba spomenuti banju Junaković kod Apa tina, gde je planirana izgradnja velikog akva parka, koji će

biti privlačan turistima, a samim tim će biti proširena ponuda i povećani smještajni kapaciteti opštine i okruga. Opština Sombor u Zapadnobackom okrugu ima mnoštvo salaša, koji osim, što su turističke atrakcije, predstavljaju pogodne smeštajne kapacitete za *outdoor* aktivnosti. U Srbiji, trenutno ne postoji adekvatna evidencija smeštajnih objekata i nije moguće dati kompletan pregled svih smeštajnih objekata u komplementarnim objektima za smeštaj. Postoji izvestan broj opština na Dunavu, koje imaju nerazvijenu turističku infrastrukturu i veliki turistički potencijal. Takva situacija je u Čapinama Bački Petrovac i Sremski Karlovci, koji imaju manje od 50 kreveta i veliki turistički potencijal.

2.2. Dopunska turistička infrastruktura

Pomoćna turistička infrastruktura u srpskom Podunavlju predstavlja sledeće turističke kapacitete i atrakcije:

- Eko staze Fruške gore

Svojom dostupnošću i brojnim prirodnim i kulturnim atrakcijama Fruška gora privlači veliki broj ljudi. Na ovim prostorima postoji tradicija i kultura aktivnosti u prirodi, tako da su na najlepšim delovima Fruške gore formirana izletišta, obeležene staze i sagrađeni planinarski domovi, s obzirom na veličinu i koncentraciju atraktivnosti čovek nikada nije daleko od nečega što treba i vredi da poseti. Najzastupljenija aktivnost je pešačenje, za koje postoji veliki broj obeleženih staza, a brojna planinarska društva redovno organizuju pešačenja i druženja u prirodi. Postoji mogućnost da se šeta neutabanim stazama. Druga aktivnost za koju postoje odlični uslovi je vožnja planinskih biciklova. Za ovo su najpogodnije obeležene staze, a usponi i padovi su ravnomerno raspoređeni i nisu previše strmi.

Staza 1.

Prva staza ide istočnim delom Fruške gore, uglavnom kroz šumu, i dugačka je 18.670m. Kreće od planinarskog doma na Stražilovu prema Brankovom gorbu, prolazi pored manastira Grgeteg (razdaljina 5950 m), TV tornja (razdaljina 4860 m), Astala (razdaljina 1380 m) i Selišta (razdaljina 3380 m) i završava se na Stražilovu, praveći tako pun krug.

Staza 2.

Prolazeći delom kroz šumu, a delom pored vikend naselja, ova staza nudi uživanje u slikovitim predelima prošaranim vidikovcima. Dugačka je 17.210 m. Početna i krajnja tačka nalaze se na Popovici, a između se redaju Glavica (razdaljine 2710 m), Astal (razdaljina 4110 m), TV toranj (razdaljina 1380 m), Kraljeva stolica (razdaljina 760 m).

Staza 3.

Izuzetno atraktivna staza omogućava obilazak tri manastira. Ova svojevrsna manastirska ruta prolazi od Brankovog groba i, prateći trasu Fruškogorskog maratona stiže do prvog manastira, Grgeteg (razdaljina 5950 m). Od Grgetega prelazi na trasu Fruškogorske transverzale i nastavlja ka manastirima Krušedol (razdaljina 4600 m) i Velika Remeta (razdaljina 3400 m) i završava se na polaznoj tački.

Staza 4.

Ova staza vodi kroz raznolike predele, od listopadnih šuma, preko livada i proplanaka, kroz voćnjake i bašte, naseljena mesta, do manastira i banje. Dugačka je 33.255 m i može se preći u toku jednog dana. Polazna tačka je na Popovici, a usput se redaju Ledinačko jezero (razdaljina 3840 m), Vrdnik (razdaljina 8685 m), manastir Jazak (razdaljina 3330 m), Brankovac (razdaljina 8200 m), Zmajevac (razdaljina 4300 m) i Stari Ledinci (razdaljina 4800 m).

- “Salaš” i seoska domaćinstva

Potencijali za razvoj seoskog- ruralnog turizma u srpskom Podunavlju su veliki, ali još uvek nedovoljno iskorišćeni u turističkoj delatnosti. Potencijal ovih resursa ogleda se u njihovoj raznovrsnosti i raznolosti i kao takvi se mogu koristiti u turističkoj industriji. U regionu Vojvodine, koja je pretežno ruralna oblast, i gde je ruralni turizam znatno razvijeniji nego u Centralnoj Srbiji, evidentno je da se kao najveći potencijal izdvajaju salaši sa svojom ponudom. Ovo se posebno odnosi na sever Vojvodine, Zapadnobački i Južnobački okrug, gde su salaši, kao autentične kuće, dobro očuvani i predstavljaju pravi dragulj turističke ponude regiona. Osim salaša, turističke atrakcije regiona Vojvodine su brojne etno kuće, koje su gotovo ravnomerno raspoređene u celom regionu. Etnička i kulturna raznolikost Vojvodine dovele je do formiranja etno kuća sa muzejskim eksponatima iz prošlosti života naroda i nacionalnih manjina, koje u njima žive. U Vojvodini je primetan nedostatak seoskih domaćinstava, kao potencijalne ponude seoskog turizma. Okruzi u Centralnoj Srbiji u domenu ruralnog turizma oslanjaju se isključivo na ponudu seoskih domaćinstava. Ova ponuda je koncentrisana na nekoliko okruga (Bor, Malo Crniće), a karakteristični su ih mali smeštajni kapaciteti. Ponuda ruralnog turizma u srpskom Podunavlju ima i druge atrakcije.

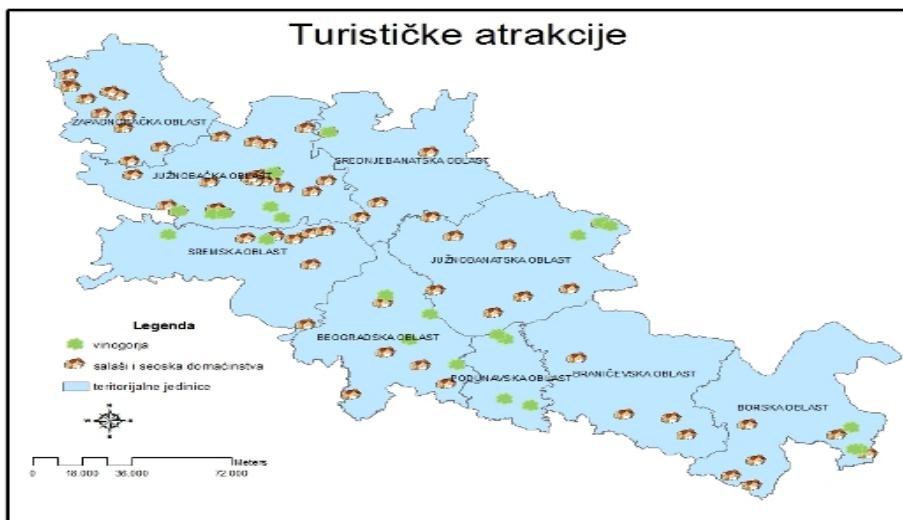
Tabela 9. Broj salaša, seoskih domaćinstava i etno kuća u srpskom Podunavlju

County	Farms „Salaši”	Village housekeepings	Ethno houses
Vojvodina Region	38	-	28
severno backi *	12		3
zapadno backi	4		9
južno backi	19		9
srednje banatski			2
Sremski	2		4
južno banatski	1		1
Central Serbia region	-	16	-
Grad Beograd		5	
Borki		7	
Podunavski			
Braničevski		4	
Total:	38	16	28

- Vinogorja i vinski podrumi

Istорија srpsког винарства дуže је од хиљаду година. Развој се одвијао у VIII и IX веку, а нарочито за време владавине династије Немањића од XI до краја XIV века. Проб је засadio винову lozu на padinama Alma Monsa (Fruška gora) u okolini Sirmijuma, па је за njegovo име vezан сам почетак vinogradarstva u Srbiji. Vinogradarstvo i vinarstvo Sremske jedno је од најстаријих i најзначајнијих u ovom delu Evrope. Тако су Сремски Карловци svoju slavu stekli pre svega zahvaljujući svojim vinogradima i vinima, која су se pila širom Evrope. Осим u Južnobačkom okrugu (Сремски Карловци, Темерин, Нови Sad i Беочин) u srpskom Podunavlju se vinogorja i vinski podrumi mogu posetiti i u sledećim okruzima: Сремски (Ириг, Шид), Средњебанатски (Нови Бечеј), Južnobački (Вршачка Планина, Велико Средиште, Гудуруча), Grad Beograd (Винча, Гроцка), Борски (Неготин), Podunavski (Велика Плана, Смедерево, Смедеревска Паланка).

Slika 3a. Turističke atrakcije: ruralni turizam, vinogorja, vinski podrumi

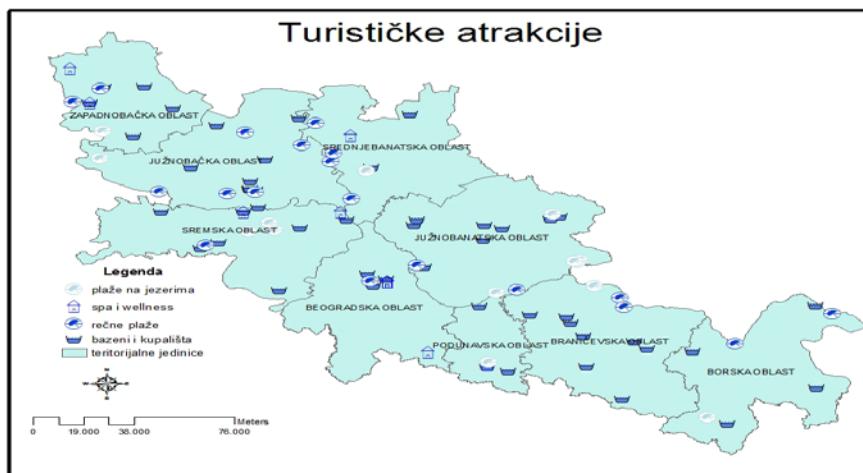

- **Biciklistička staza EUROVELO**

Biciklistička staza EUROVELO predstavlja deo Koridora VI i XI u srpskom Podunavlju. Biciklizam u ovom regionu treba probuditi i pravilno usmeriti, pre svega kroz edukaciju dece i mladih ljudi. Jedan od koraka koji vode ka uspešnom ciklo turizmu je uspostavljanje biciklističke ture, kako bi se usmerila pažnja na razvoj ove turističke ponude.

- **Bazeni, kupališta, rečne plaže i plaže na jezerima**

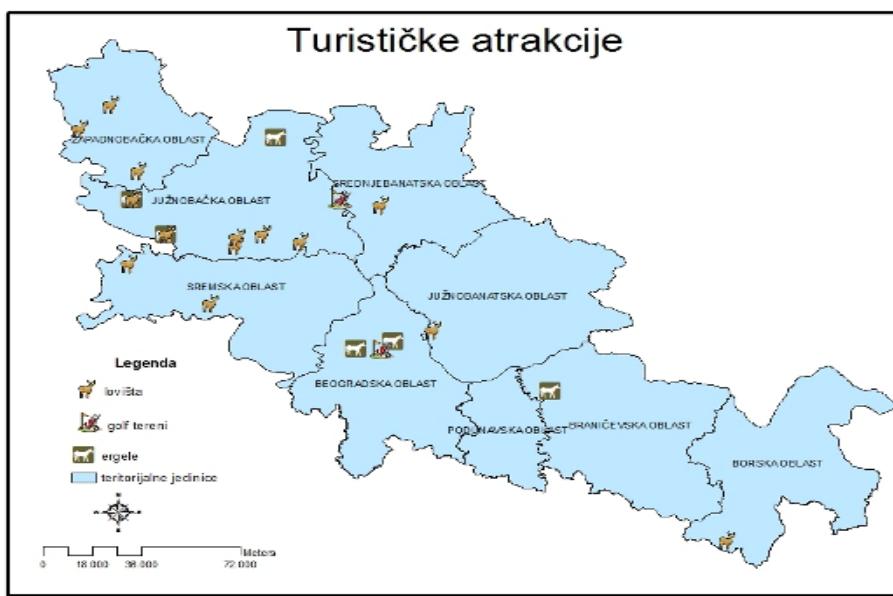
Slika 3b. Turističke atrakcije: plaže, kupališta, spa i wellness

- **Objekti za sport i rekreaciju**

Za sportsko- rekreativne aktivnosti i hobi turizam prisutne su: ergele, lovišta, akvaparkovi i golf tereni.

Slika 3c. Turističke atrakcije: sportsko- rekreativni objekti

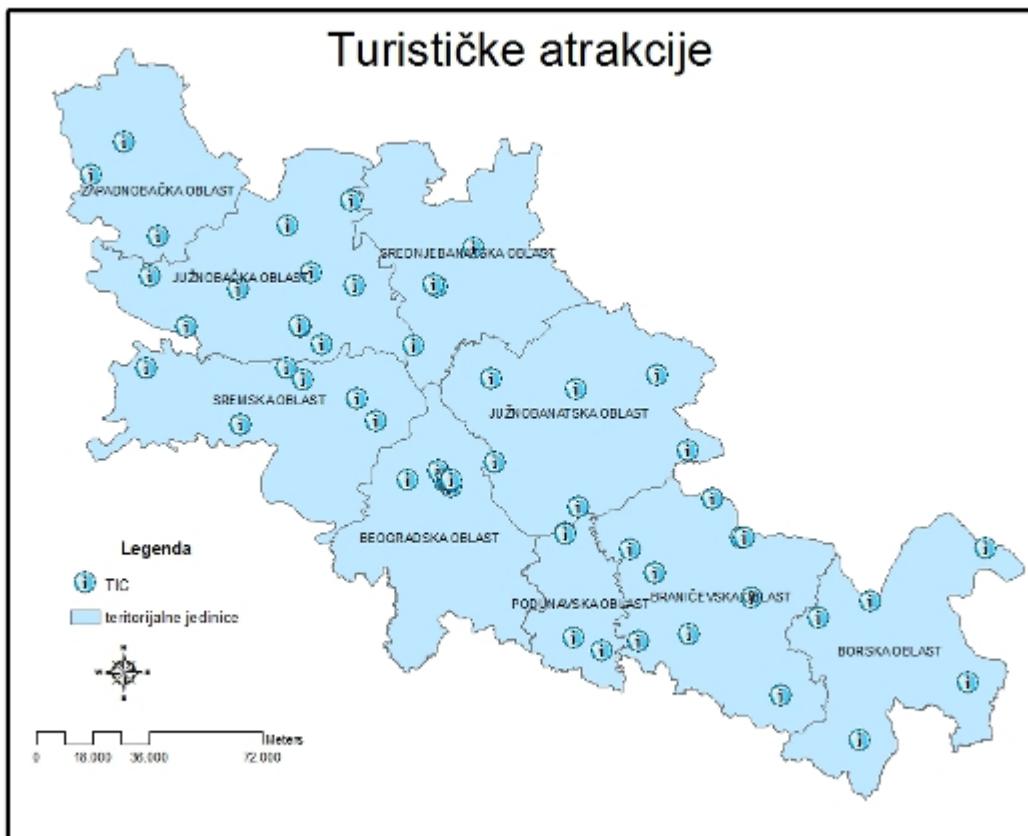

2.3. Organizacija turizma u srpskom Podunavlju

Nosioci destinacijskog menadžmenta na području srpskog Podunavlja su turističke organizacije opština, Turistička organizacija Vojvodine i Nacionalna turistička organizacija Srbije. Neke turističke organizacije imaju svoj informativne centre koji su izdvojeni kao posebne organizacione jedinice ili koje funkcionišu u okviru prostorija turističkih organizacija i služe za davanje informacija turista na značajnim turističkim punktovima.

Osnovni izvor slabosti u svom radu TOO vide u neadekvatnoj kadrovskoj osposobljenosti, nedostatku dobrih programa za valorizaciju turističkih potencijala, kao i nedovoljna informisanost stanovništva i potencijalnih davalaca turističkih usluga. Budući razvoj turizma na posmatranom području zavisiće pre svega od sposobnosti TOO da prepozna svoju ulogu i značaj u donošenju i sprovođenju strateških dokumenata, a posebno u implementaciji istih.

Slika 4. Turističke organizacije/ turistički informativni centri u srpskom Podunavlju

3. Osnovni pokazatelji razvoja turizma u srpskom Podunavlju

Analiza turističkog prometa za srpsko Podunavlje rađena je na bazi zvaničnih statističkih podataka, kao i na bazi podataka prikupljenih sa terena. Analiza je rađena za poslednjih 6 godina po okruzima i to samo osnovna struktura broja turista (domaći/strani), broja noćenja (domaći/strani), te izvedene vrednosti za dužinu boravka. Radi poređenja sa kretanjima u turističkom prometu šireg prostora izvršena je komparacija sa trendovima na nivou Srbije, a rezultati i analiza prikazani su u narednim tabelama i grafikonima.

Analizirani podaci prikazani u tabelama I grafikonima koji slede pokazali su sledeće rezultate:

- najznačajnije receptivno tržište i za domaće i za strane turiste su Grad Beograd, Južnobački i Borski okruzi sa svojim turističkim destinacijama (najveći broj domaćih I stranih turista privlače gradski turistički centri: Beograd i Novi Sad)

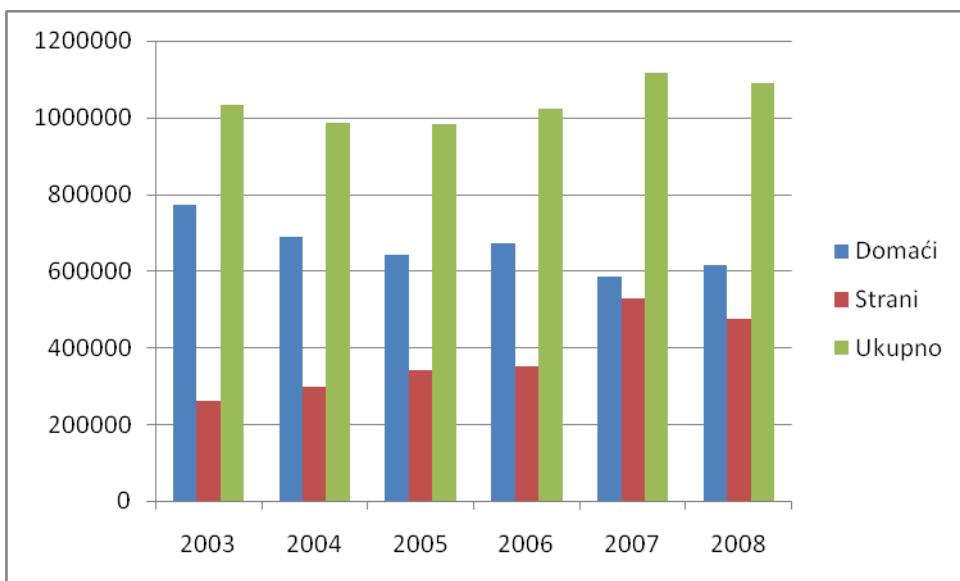
- što se tiče celokupnog Podunavskog regiona zapaža se da je on značajno receptivno tržište za Republiku Srbiju, jer je između 49-52% ukupnih dolazaka I 30% noćenja odvija upravo u ovom području obuhvaćenog projektom, ali se treba osnažiti ideo dolazaka I noćenja u ovom region kada se govori o svim turističkim područjima u Srbiji
- takođe, treba uticati da se dodatnim sadržajima I kreiranjem adekvatnog koncepta turizma I turističkih proizvoda, produži prosečna dužina boravka turista, bilo domaćih bilo stranih, koja u prethodno analiziranom period pokazuje da se turisti zadržavaju u proseku od 2-4 dana.

Tabela 10. Dolasci turista za period od 2003- 2008. godine u Podunavskim okruzima

NUTS 3	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Zapadnobacki	20449	21318	20109	21022	25647	23858
Juznobacki	91613	79061	83466	92801	116513	127805
Srednjebanatski	23890	24795	29438	25743	14656	24351
Sremski	22231	31230	31929	30260	37171	39617
Juznobanatski	23230	23775	23688	21936	23932	26905
Grad Beograd	728087	693933	674785	705439	764466	705574
Borski	74771	68630	69224	74771	71205	64843
Podunavski	27530	23405	23670	27530	31073	31665
Braničevski	22485	22554	27125	22485	31367	44781
Ukupno	1034286	988701	983434	1021987	1116030	1089399
Republika Srbija	1997947	1971683	1998469	2006488	2306558	2266166
% DAT od Srbije	51,77%	50,14%	49,21%	50,93%	48,38%	48,07%

Izvor: Republički zavod za statistiku

Grafikon 1. Prikaz udela dolazaka turista u srpskom Podunavlju (domaći/ strani) za period od 2003-2008. godine

Izvor: Republički zavod za statistiku

Slika 4. Turistički dolasci u srpskom Podunavlju za 2008. godinu(domaći/ strani)

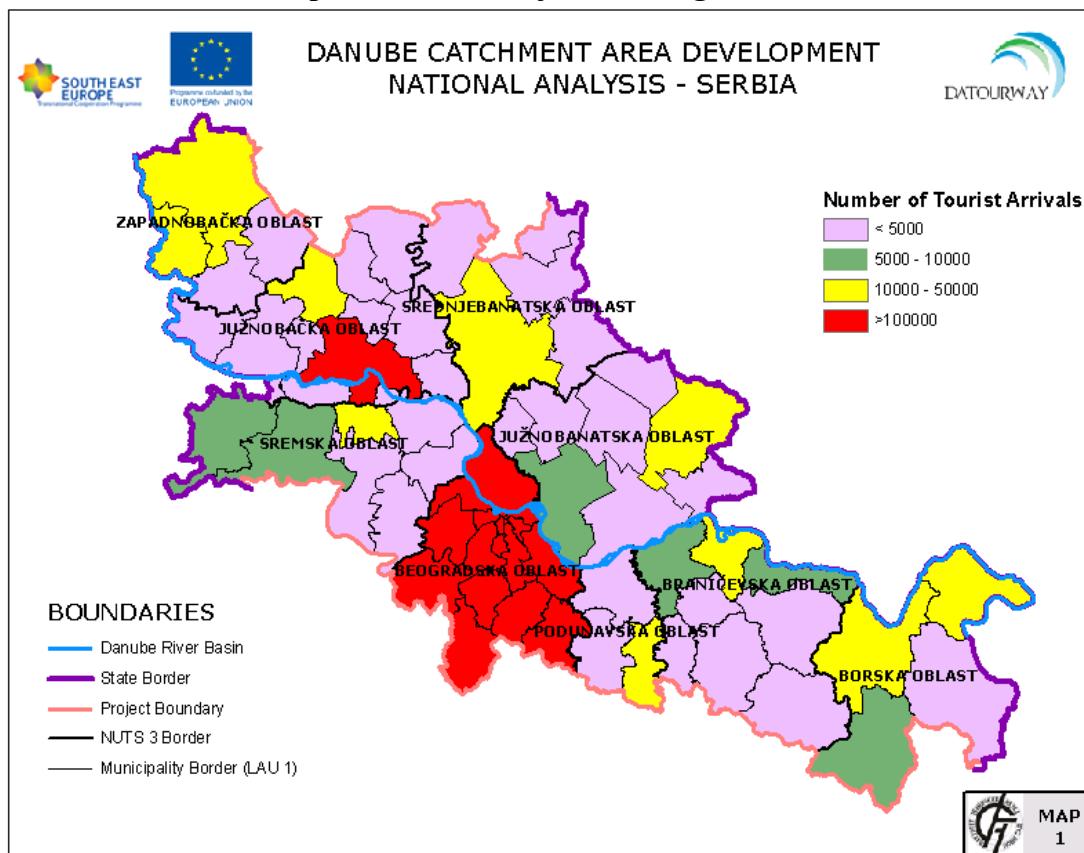
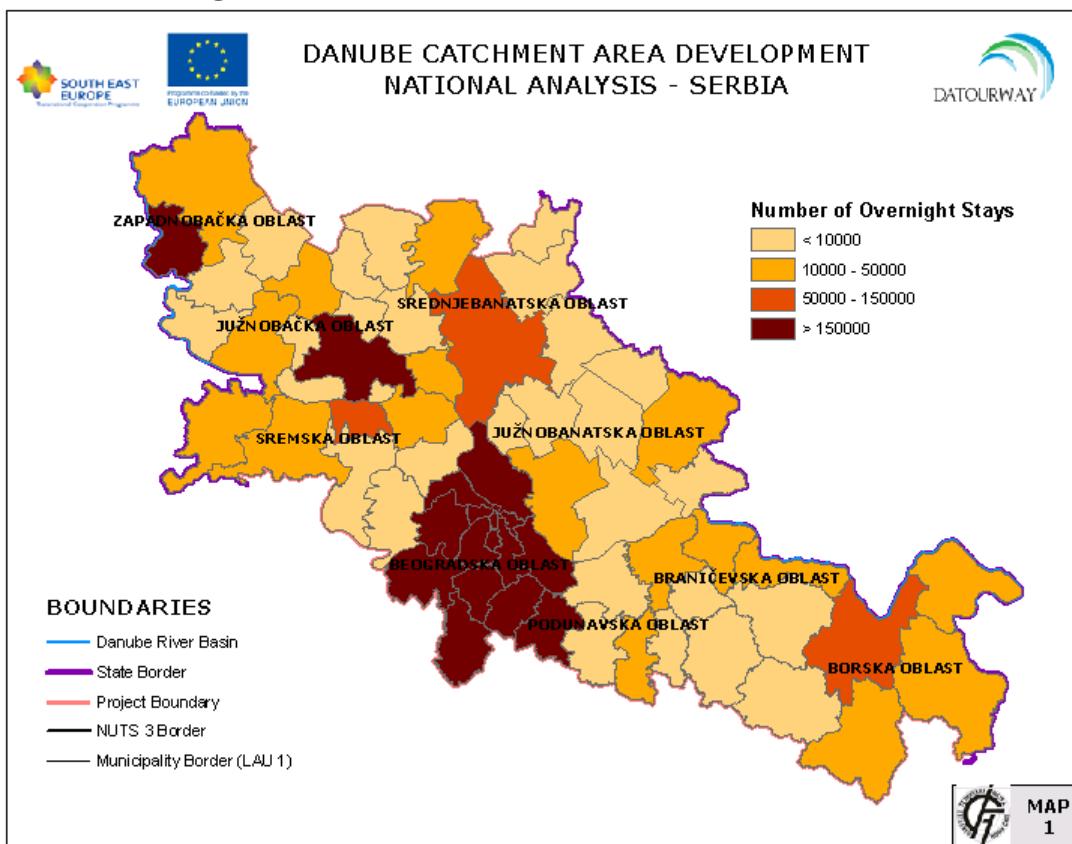

Tabela 11. Noćenja turista u svim smeštajnim objektima u srpskom Podunavlju za period 2003-2008. godine

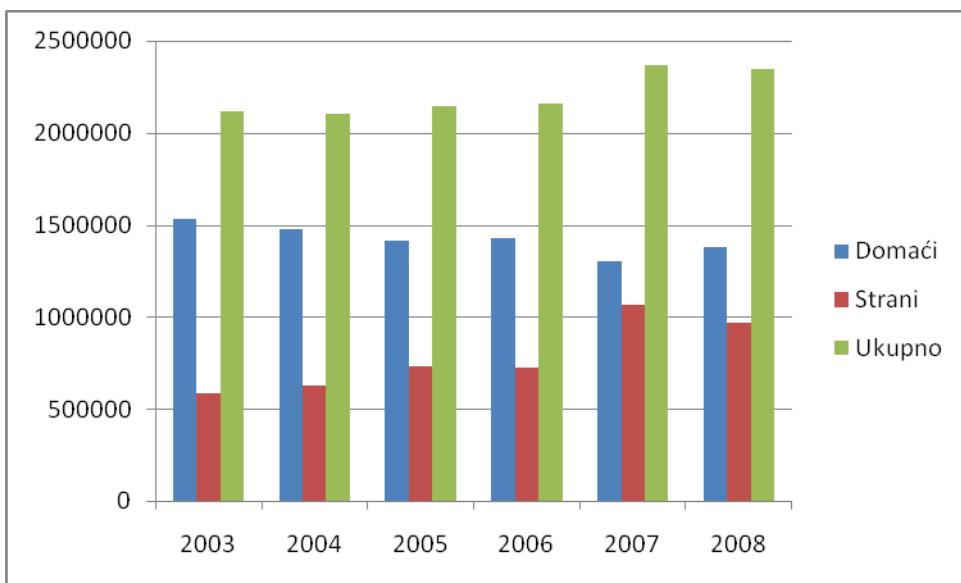
NUTS 3	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Zapadnobacki	77055	80163	81872	67893	96910	89755
Juznobacki	174415	152169	162327	188909	224662	240401
Srednjebanatski	69427	59145	93747	91311	55931	93690
Sremki	68376	92867	99104	98170	121960	136908
Juznabanatski	73059	72129	63127	49813	49050	58416
Grad Beograd	1360934	1384389	1366337	1366429	1563526	1431328
Borski	172876	157955	167083	172876	157229	153222
Podunavski	40899	30340	30996	40899	36650	39833
Braničevski	79698	75036	78553	79698	63175	105549
Ukupno	2116739	2104193	2143146	2155998	2369093	2349102
Republika Srbija	6684592	6642623	6499352	6592622	7328692	7334106
% DAT od Srbije	31,67%	31,68%	32,97%	32,70%	32,33%	32,03%

Izvor: Republički zavod za statistiku

Slika5. Noćenja turista u svim tipovima smeštajnih objekata u srpskom Podunavlju za 2008. godinu

Grafikon 2. Prikaz udela turista (domaći/ strani) po osnovu broja ostvarenih noćenja za period od 2003-2008. godine

Izvor: Republički zavod za statistiku

Turizam u srpskom Podunavlju ima 28.87% od ukupnog broja ležaja, 32.03% noćenja turista i 48.07% ukupnog dolazaka turista u Republici Srbiji. Analizirani podaci pokazuju da su turističke destinacije u srpskom Podunavlju, sa izuzetkom Bograda i Novog Sada, ekonomski manje razvijene, kada je u pitanju turizam.

Što se tiče razvoja turizma u srpskom Podunavlju treba istaći da sledeće:

Potencijal za razvoj turizma na Dunavu u Srbiji je nedovoljno valorizovan i iskorišćen. Izuzeci su Gradovi Beograd i Novi Sad. Razlozi manjkavosti turističke ponude na Dunavu su brojni, počev od prekograničnih, nacionalnih kao i regionalnih.U srpskom Podunavlju treba se suočiti sa izazovima koji se odnose na: razvoj kulturnih, istorijskih i prirodnih potencijala, promociju regionalnih turističkih proizvoda, poboljšanje lošeg kvaliteta infrastrukture i transporta i neadekvatne kapacitete na lokalnom nivou, koji bi se adaptirali za ekonomski razvoj turizma.Transnacionalna i prekogranična saradnja treba biti usmerena na zaštitu životne sredine i očuvanje prirode,i treba je usmeriti na rešavanje problema vezanih za pogoršanje kvaliteta vode, narušen pejzaž i jedino tako će se unaprediti dosadašnji nedostatak zajedničke transnacionalne strategije koja se odnosi na ukupan razvoj turizma na Dunavu, posebno u njegovom donjem delu.